

„Poezie je vzácné koření...“ Ke korespondenci Angelo Maria Ripellino – Vladimír Holan 1948–1977

Annalisa Cosentino

Sapienza Università di Roma, Facoltà di Lettere e Filosofia, Dipartimento di Studi Europei,
Americani e Interculturali
annalisa.cosentino@uniroma1.it

V druhé polovině čtyřicátých let minulého století začal italský literární vědec a spisovatel Angelo Maria Ripellino (1923–1978) pravidelně navštěvovat město, jemuž později věnoval svou nejznámější a nejpřekládanější knihu, *Magickou Prahu*.¹ Už během svého prvního pobytu v Čechách v roce 1946 poznal svou budoucí manželku, Pražanku Elisiu (Elišku) Hlochovou, která chodila na kurzy italského jazyka a kultury do italského kulturního institutu; spolu s Elou posléze překládal do italštiny četné autory české literatury.

Ripellinův zájem o českou kulturní scénu — sledoval nejenom literaturu, ale také film, divadlo, výtvarné umění — se projevoval zpočátku v recenzích a překladech, které mladý publicista psal do italských časopisů.² Celkem brzy však Ripellino pojal ambicióznější plán týkající se české literatury, jak píše ve svém prvním dopise Vladimíru Holanovi z 5. ledna 1948: „Věnoval jsem se výhradně studiu české literatury, jejímž univerzitním profesorem se chci stát.“ O jeho snaze co nejhlouběji poznat českou literaturu a umění svědčí nejenom studie a články, v nichž se zabýval českými tématy, ale také korespondence, kterou na přelomu čtyřicátých a padesátých let vedl s českými intelektuály a umělci.³

Ripellino celý život studoval a překládal do italštiny poezii Vladimíra Holana.⁴ Jak připomíná Vladimír Justl, Holanovi Ripellino „svým přebásněním *Noci s Hamletem*

-
- 1 Ripellino, Angelo Maria: *Praga magica*. Einaudi, Torino 1973 (česky Index, Köln 1978, přel. Bohumír Klípa).
 - 2 Srov. Pane, Antonio: Angelo Maria Ripellino. Bibliografia. *eSamizdat* 2, 2004, č. 2, s. 251–274; týž: Angelo Maria Ripellino. Bibliografia. Aggiornamento. *eSamizdat* 5, 2007, č. 1/2, s. 449–452.
 - 3 Korespondence, týkající se hlavně vzniku první Ripellinovy knihy *Storia della poesia ceca contemporanea* (Dějiny současné české poezie; Edizioni d'Argo, Roma 1950), vyšla na stránkách tohoto časopisu: srov. Annalisa Cosentino (ed.): *Dopisy A. M. Ripellinovi 1948–1952. Slovo a smysl* 14, 2017, č. 27, s. 130–157.
 - 4 Kromě četných překladů básní publikoval Ripellino o Holanově poezii časopisecky následující články: Holan salmista di un'epoca tragica. *La Fiera letteraria*, 25. 12. 1947, s. 7; Di un'opera inedita del poeta ceco Holan [úvod k překladu básně *Ale je hudba!*]. *Convivium*,

a dalších básní otevřel v březnu 1966 cestu do světa“.⁵ Zachovaly se pohlednice, které Holanovi posílal Ripellino s dalšími přáteli a básníky ze Sicílie počínaje rokem 1967, kdy Holan obdržel cenu Etna-Taormina. (Cena za rok 1966 byla oceněným literátům předána počátkem roku 1967 a spolu s Holanem ji obdržel i Hans Magnus Enzensberger a Giuseppe Ungaretti.) Díky této mezinárodní ceně se setkali s Holanovým jménem nejenom přední italské básníci (jako G. Ungaretti, Salvatore Quasimodo, Ignazio Buttitta a další), ale také například Ingeborg Bachmannová, která — spolu s Ripellinem — seděla v porotě, H. M. Enzensberger, oceněný spolu s Holanem, či Lawrence Ferlinghetti, který cenu Etna dostal v roce 1968.

Vladimír Holan (1905–1980) má mezi adresáty Ripellinových dopisů výlučné místo. Ne náhodou se totiž jeho dopisy zachovaly ve větším množství než dopisy jiných odesílatelů, a zachovaly se také Ripellinovy dopisy Holanovi: oboustranná korespondence, které oba pisatelé zřejmě přikládali velký význam, je vzácným svědectvím jejich celoživotního přátelství.

Úcta k mistrovi je přítomná v Ripellinově psaní od prvních dopisů po poslední pozdravy na pohlednicích. Brzy se k ní přidružil projev lidské blízkosti, hluboké spřízněnosti a obdivu; přitom oba pisatelé neskrývali své emoce, někdy hraničící se sentimentalitou. Předmětem korespondence jsou jednak zcela konkrétní záležitosti, jako byly například problémy s předáváním kávy k Vánocům 1948 nebo shánění knih, jednak reflexe duševního stavu obou přátel, u Ripellina značně ovlivněného jeho zdravotními potížemi. Politická situace Československa a její dramatický vývoj od začátku ledna 1948, kdy korespondence začala, se tématem dopisů mezi Ripellinem a Holanem nikdy přímo nestala; stojí to za zmínku proto, že narážky na politický vývoj se naopak objevují v korespondenci s jinými českými intelektuály.⁶

V celkem pravidelné korespondenci mezi Ripellinem a Holanem jsou dvě delší časové prodlevy — 1951–1955 a 1957–1962. Nelze je vysvětlit jednoznačně: možná se žádné dopisy z těchto období prostě nezachovaly. První odmlka se však zčásti kryje s dobou 1954–1955, kdy Ripellino spolupracoval s československou rozvědkou (Státní bezpečností);⁷ je tedy na místě položit otázku, zda se italský slavista v této době vědomě nevyhnul pravidelnějším stykům s lidmi, kteří s komunistickým režimem mohli mít víceméně problematický vztah. Je kouzlem nechtěného, že Ripellinova krycí jména, Testament a Hamlet, jsou až nápadně holanovská. Přitom se v osobním svazku, který se o Ripellinově spolupráci zachoval, jméno Holan nevyskytuje.⁸ Nepěkná epizoda

1950, č. 5/6, s. 757–771; Su un poema di Vladimír Holan (První testament). In: *Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver*. Sansoni, Firenze 1962, s. 567–570. Knižně vydal výbor Holan, Vladimír: *Una notte con Amleto e altre poesie*. Einaudi, Torino 1966 [úvod na s. 5–14].

5 Justl, Vladimír: *Credo, quia absurdum...* In: *Holaniana*, ed. Viktor Dobrev. Akropolis, Praha 2010, s. 145 (viz také s. 44, 135).

6 Srov. například dopisy, které Karel Teige a Jindřich Chaloupecký psali Ripellinovi na přelomu čtyřicátých a padesátých let, in *Dopisy A. M. Ripellinovi 1948–1952* (viz pozn. 3).

7 O tom referoval v italském tisku Giuseppe Dierna (Angelo e la spia. *La Repubblica*, 23. 12. 2013, s. 56–57).

8 Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Hlavní správa rozvědky, osobní svazek reg. č. 40729 (a. č. 1884). Jak známo, StB sledovala a snažila se „vytěžít“ jak cizince, kteří jezdili do Československa, tak Čechy, kteří cestovali do zahraničí nebo tam žili, jako na-

v životě učence, který se celý život úspěšně a neúnavně věnoval poznávání a šíření české kultury, reflektuje poměry typické pro období, kdy se člověk z druhé strany železné opony, pokud se chtěl zabývat českými věcmi a zůstat ve styku s českými přáteli a příbuznými (a nebyl-li zrovna příznivcem nebo chráněncem komunistického režimu), musel podrobit jistým tlakům.⁹ Jakmile si to mohl dovolit — protože byl už „ostřílenější“ a zlepšila se jeho pracovní i životní situace, — Ripellino koncem roku 1955 spolupráci ukončil.

Z narážek na nezachované dopisy z roku 1956 je zřejmé, že Holan si cenil Ripellinova přátelství; o tom svědčí mimo jiné žertovný dopis v třetí osobě z 1. listopadu. Po druhé delší časové mezeře se nejvíce dopisů dochovalo z roku 1965, kdy Ripellino musel znovu podstoupit chirurgickou operaci a po ní strávil dlouhou rekonvalescenci v Čechách, své „druhé vlasti“, v sanatoriu na Dobříši. Z pozdější doby se zachovaly už jen krátké vzkazy a pozdravy — poslední je z roku 1977 z Taorminy, kde se zřejmě společnost kolem ceny Etna pravidelně každý rok setkávala a vzpomínala na českého básníka; na pohlednici jsou podepsáni literární kritici Giancarlo Vigorelli a Giacinto Spagnoletti (s manželkou Pierou) — a Angelo, jenž 21. dubna následujícího roku zemřel v Římě.

příklad Ripellinova manželka Ela. Podle dochovaných dokumentů, které však představují omezený a jednostranný zdroj (posouzení jejich závažnosti je úkolem především pro historiky), Ripellinova spolupráce se týkala výhradně československé emigrace v Římě, o níž italský bohemista opakoval celkem monotónní informace. (Děkuji Radku Lungovi za cenné připomínky a poskytnuté materiály, A. C.)

- 9 Československo krylo a chránilo italské členy komunistické strany a bývalé partyzány, kteří se po skončení druhé světové války dopustili různých zločinů. Známý je například případ milánské skupiny *Volante rossa*, jejíž šéf Giulio Paggio, odsouzený italským soudem na doživotí, s pomocí italské komunistické strany utekl do Československa, kde dostal novou identitu a práci (srov. Recchioni, Massimo: *Il tenente Alvaro, la Volante rossa e i rifugiati politici italiani in Cecoslovacchia*. DeriveApprodi, Roma 2011).